

Voldsomme mængder legetøj kan blive til en byrde for børn og deres læring, mener den tyske pædagogikforsker og forfatter Donata Elschenbroich. Børn&Unge har spurgt hende, hvorfor børn i hendes øjne burde lege meget mere med hverdagsgenstande.

Af Mathias Irminger Sonne, b&u@bupl.dk / Foto: © Verlag Antje Kunstmann

Om Donata Elschenbroich

Dr. Donata Elschenbroich har i mange år forsket i barndommen i et internationalt perspektiv ved Det Tyske Ungdomsinstitut (Deutsches Jugendinstitut, DJI) i München. Hun har skrevet bøger som 'Kanon for syvårige' (2001, dansk udgave på Reitzels Forlag 2003) og 'Ting – Ekspeditioner til dagliglivets genstande' (2010, tysk udgave på Antje Kunstmanns Verlag).

Drop legetøjet

Med globaliseringen er legetøj faldet drastisk i pris. Samtidig er der i de vestlige lande færre børn pr. voksen, som giver mere og mere legetøj for at vise deres hengivenhed. Og endelig bruger fortravlede voksne mere og mere aktivt legetøj som aflastning. Det har ført til en eksplosion i mængden af legetøj. I dag føler mange børn sig ligefrem overbebyrdede af legetøj.

Det er nogle af de tanker, som den tyske pædagogikforsker Donata Elschenbroich gør sig om børn, leg og legetøj.

Børn&Unge har mødt hende i München, hvorfra hun deler sine forskningsbaserede vurderinger med danske pædagoger.

? Føler børn sig mindre bundet til deres legetøj nu end tidligere?

»Det ser desværre sådan ud. Børn har vænnet sig til, at legetøj hurtigt bliver slidt op, enten fordi det går i stykker, eller fordi det går af mode. Eller fordi barnet ikke tager det tæt nok til sig, fordi der alligevel kommer nyt legetøj til hele tiden.«

? Du mener, at børn burde lege mere med hverdagsgenstande. Hvorfor?

»For det første gemmer der sig utroligt meget viden i hverdagsgenstande, det rummer årtier eller årtusinder af menneskets

kulturhistorie. Tag for eksempel en hammer. Med den ene fod står man i forhistorien, med den anden i værkstedet. Denne tusindårige kulturhistorie gennemløber nysgerrige børn med en hammer i et ruf i løbet af deres første 5-7 år. For det andet taler tingene ikke af sig selv. Man må spørge til dem, og det gør børn af sig selv helt fra fødslen. Her er forældrene glimrende pædagoger uden at vide det, for de understøtter konstant barnet i denne spørgen. Ved denne interaktion med hverdagsgenstande opstår der en mangfoldighed i kommunikationen med de voksne. Det er så interessant for barnet, at man oftere burde spørge sig selv: Har barnet her overhovedet brug for et legetøj i denne situation? For det tredje elsker børn at undersøge for eksempel en neglebørste og dens virkning i sand, de elsker at dreje nøglen i nøglehullet osv. Denne glæde og vedholdenhed ser ud til at være forankret som en forudsætning for vores udvikling. Heldigvis, for som moderne mennesker skal vi inden voksenalderen lære omkring 20.000 genstande at kende.«

ENDIMENSIONELT LEGETØJ. Hvad betyder den legende måde at tilegne sig verden og forstå verden på for barnet?

»I legen kan man afprøve en masse ting og skabe alternativer. Med hænderne eller med

sproget kan man foretage en herlig nytænkning af brugen af en vasketøjsklemme eller en korkprop. Tingene er aldrig entydige, og det er en utroligt vigtig forudsætning for at finde sig til rette i nye situationer senere i livet. Når man har lært, at man kan give en situation en ny betydning, og at man kan finde alternativer, så føler man sig aldrig udleveret til tingenes blotte tilstand. Derfor er legen både et uomgængeligt behov og en vigtig åndelig beskæftigelse.«

? Er vi bevidste nok om det?

»Det er interessant, at man i alle kulturer stikker børnene noget i hænderne, som de kan lege med. Her må man overveje, om børnene får plads nok til selv at være med til at skabe legen. Godt legetøj bør derfor være 10 procent legetøj og 90 procent barn.«

? Hvilket meget lidt legetøj lever op til?

»Legetøj er meget ofte for endimensionalt. Det er allerede 'færdigt', og legen er defineret på forhånd. Hverdagsgenstande er derimod ikke produceret med barnets umiddelbare smag som mål. Her kan barnet opdage 'det ekstra i tingen', som jeg kalder det. Det otte måneder gamle barn har for eksempel fundet en grydeske, men efter 1-2 minutter ser det ud til at have udtømt mulighederne i legen. Så giver de voksne straks barnet noget nyt, men det er forkert. Man burde hellere lade

Legetøj er ofte endimensionalt og 'færdigt'. Dermed er legen defineret på forhånd, mener den tyske børneforsker Donata Elschenbroich, som plæderer for at lege med hverdagsgenstande.

» For eksempel opdager børn, hvor spændende en stemmegaffel kan være. Jeg er selv meget begejstret for stemmegafler. De koster ikke særligt meget og er en fin gave, for børn udtænker hele tiden nye lege med dem.

Dr. Donata Elschenbroich, Deutsches Jugendinstitut, München

barnet kede sig lidt, så opfinder det nye lege med skeen, det banker på sofaen med den, og der kommer en overraskende lyd, eller det bruger skeen som løftestang.«

2 Er der i dine egne regler for godt og dårligt legetøj?

»Ja, helt sikkert. Som tommelfingerregel kan man sige, at legetøj skal være holdbart samt have mange dimensioner og anvendelsesmuligheder. Samtidig skal man kigge på det enkelte barns leg: Hvad åbner op for dette barns tekniske kreativitet og sociale kreativitet? For eksempel opdager børn, hvor spændende en stemmegaffel kan være. Jeg er selv meget begejstret for stemmegafler. De koster ikke særligt meget og er en fin gave, for børn udtænker hele tiden nye lege med dem. Man kan 'aflytte' dukkehuset eller stuen med stemmegaflen – hvad kan man sætte i svingninger, og hvorfor? Hermed lærer barnet også grundlæggende fysiske principper.«

LEG MED DET VÅDE PAPIR. *Hvad skal pædagoger tænke på i forhold til legetøj?*

»I dag bliver pædagoger presset fra alle sider til at købe didaktisk legetøj til børnene. Men de skal måske prøve at rette blikket over på hverdagsgenstande: paprester, genstande fra køkkenet, grene fra skoven – materiale, som børnene kan give en ny funktion. Man har ikke altid brug for didaktisk korrekt

legetøj. Vådt papir kan være lige så godt at lege med som modellervoks. Heldigvis har institutioner de seneste par år i øvrigt genopdaget mulighederne for at lege i større dimensioner: De anlægger store byggepladser i haven eller bruger vaskekælderens vandlaboratorium. Ellers lever børn tit i de her miniatureverdener, hvor de ikke har de samme udfoldelsesmuligheder.«

2 Der er mange institutioner, der holder legetøjsfrie dage eller uger. Hvordan er dine erfaringer med det koncept?

»Denne simple og geniale idé er 20 år gammel og har haft stor succes. Det skal selvfølgelig diskuteres med børnene og forældrene på forhånd. Skal vi ikke sende vores legetøj på ferie i et par uger? Helt spontant begynder børnene at lege mere intensivt, mere komplekst og i længere tid. Desuden forandrer rollefordelingen blandt børnene sig. Det er en stor udfordring, også for pædagogerne, der jo er vant til den krykke, som legetøjet er. Det er lidt ligesom at faste: Man ser, hvordan man kan leve som Robinson Crusoe. En herlig afveksling i årets gang.«

STETOSKOPETS MAGI. *Du anbefaler i din nye bog 'Ting', at institutioner indretter 'vitrineskabe med verdensviden'. Hvad er det?*

»Idéen er, at man på en lidt højtidelig måde

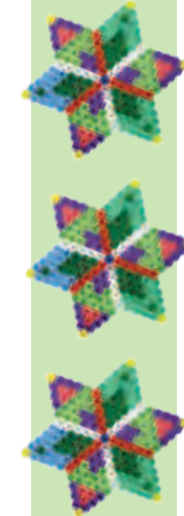
udstiller en række hverdagsgenstande, som vi nærmest ikke ser mere: en røremaskine, et vaterpas, et tandspejl eller måske endnu mere eksotiske genstande som for eksempel et stetoskop. Her kan barnet lytte til sin egen ånde og puls før og efter en tur op ad trapperne, eller barnet kan forsøge at høre hundens puls. Det drejer sig ikke om at stikke barnet det rigtige i hånden og så holde et belærende eller bedrevidende foredrag. Det vigtige er at skabe kommunikation mellem den voksne og barnet. Barnet bedriver helt uvilkårligt en slags socialforskning: Hvad betyder denne ting i de voksnes verden, og hvad betyder den specielt for dig som min nærmeste voksen? Hverdagsgenstande kan altid få gang i den kommunikation.«

2 Hvordan ser du på legetøjsreklamer og børn som legetøjsforbrugere?

»Hvad kan man efterhånden stille op over for de forbrugstilbud, som børn bliver belejret med? Vel egentlig kun sine egne initiativer og aktive tiltag. Her har voksne et ansvar. De bør vise børnene, at de lever i en så rig og mangfoldig verden af ting og genstande, hvor der er så meget at gå på opdagelse i. Denne søgen giver i sig selv styrke. Så bliver man måske mere modstandsdygtig mod at blive trukket viljeløst rundt af strømmen af reklamer.« ■

Så er det sagt!

Mange kloge hoveder, store som små, har gennem årene udtalt sig om legen. Her er otte eksempler fra nær og fjern.

1 »Børn har ganske glemt, hvordan man leger. For at indse dette kan man blot iagttage, hvorledes Skoleelever hengiver sig til skuffende Fritidssysler som uorganiseret Løben rundt, højroestet Raabeadfærd, halvhjertede Forsøg på at springe Buk og alskens planløst Tøjeri.«

Tidsskriftsartikel fra 1903 (ifølge dagbladet Information).

2 »Man opdager mere om et menneske i løbet af en times leg end af et års samtale.«

Platon, græsk filosof, ca. 428-347 f.Kr.

3 »Leg har været menneskets mest brugbare beskæftigelse.«

Frank Caplan, amerikansk legeforsker, legetøjsudvikler og samler, 1911-1988.

4 »Vi stopper ikke med at lege, fordi vi bliver gamle. Vi bliver gamle, fordi vi stopper med at lege.«

George Bernard Shaw, irsk manuskriptforfatter, 1856-1950.

5 »Mennesket burde lære at leve med den samme alvor, som når børn leger.«

Friedrich Nietzsche, tysk filosof, 1844-1900.

6 »Det har været en dejlig dag. Jeg har forsøgt at være med, så godt jeg kunne. At lege er at lukke solen ind i hjertet.«

Max, der har brugt en dag på handileg i Cerlev Legepark.

7 »Et barn som leger dygtigt, selvvirkeligt, stille og udholdende, indtil legemlig træthed, vil sikkert også blive et dygtigt, stille, udholdende menneske, der lever i harmoni med sig selv og sine omgivelser.«

Friedrich Fröbel, tysk pædagog, 1782-1852.

8 »Mennesket leger kun, når han fuldt ud er et menneske, og kun når han er fuldt ud et menneske, leger han.«

Friedrich Schiller, tysk digter, 1759-1805.

Få overblik over din PBU-pension – log ind med NemID

Vi er gået i luften med en ny hjemmeside på www.pbu.dk. Her kan du få info og nyt fra PBU. Og så kan du få et fuldt opdateret overblik over din pension og dine forsikringer – 24 timer i døgnet, lige når du har lyst ...

Sæt strøm til din pensionskasse – læs mere på www.pbu.dk/digital

NEM ID

det digitale PBU

PBU

Pædagogernes Pensionskasse